JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH
Volume 4, Issue 4, May 2026 Online ISSN: 3030-3508
https://spaceknowladge.com

ISHLAB CHIQARISHDA OPERATSIYALARNI BOSHQARISH VA UNING AHAMIYATI

Niyatov Navruzbek Zarifovich
SamISI,"Menejment" kafedrasi assistenti
e-mail: niyatovnavruzbek@gmail.com
Saydullayeva Malika Tolibjonovna
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
MN-K-324-guruh talabasi

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:
Received:17.05.2026
Revised: 18.05.2026
Accepted:19.05.2026

KALIT SO'ZLAR:
operatsion menejment; ishlab chiqarish; resurslarni boshqarish; sifatni nazorat qilish; optimallashtirish

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada ishlab chiqarishda operatsiyalarni boshqarish mohiyati va uning ahamiyati muhokama qilinadi. Operatsion menejment, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish, resurslardan samarali foydalanish va sifatni boshqarish kabi asosiy elementlarni o'z ichiga oladi. Yozma ishda operatsion menejmentning nazariy asoslari, amaliyotga tatbiqi va muhim strategiyalar keltiriladi. Shuningdek, zamonaviy ishlab chiqarishda operatsion menejmentning roli va ahamiyati, shuningdek, bu sohadagi yangiliklar va tendensiyalar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari ishlab chiqarish jarayonlarida samaradorlikni oshirish uchun operatsion menejmentni qo'llashning zarurligini ko'rsatadi. Ushbu maqola, shuningdek, kelgusidagi tadqiqotlar uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kirish: Ishlab chiqarishda operatsiyalarni boshqarish, zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi sifatida, ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini ta'minlashga qaratilgan strategik yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Bu soha, resurslarni optimal tarzda boshqarish,

sifatni nazorat qilish va ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish kabi ko'plab muhim vazifalarni o'z ichiga oladi. Bugungi kunda global raqobat sharoitida, har bir korxona o'z operatsiyalarini samarali boshqarish orqali raqobatbardoshligini oshirishga intiladi. Shu sababli, operatsion menejmentning mohiyatini tushunish, ishlab chiqarish jarayonlarini rivojlantirish va modernizatsiya qilishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola, operatsion menejmentning nazariy asoslarini, uning amaliyotdagi tatbiqini va ishlab chiqarishda qanday qilib samaradorlikni oshirish mumkinligini o'rganadi. Mavzuning dolzarbligi, ishlab chiqarish jarayonlarida ko'plab muammolarni hal qilishda operatsion menejmentning muhim rolini ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada, operatsion menejmentda qo'llaniladigan zamonaviy usullar va strategiyalar to'g'risida ma'lumotlar beriladi. Ushbu tadqiqot, shuningdek, o'zgarayotgan bozor sharoitlarida korxonalar uchun operatsion menejmentning ahamiyatini yanada oshiradi.

Asosiy qism: Ishlab chiqarishda operatsiyalarni boshqarish, yoki operatsion menejment, tashkilotlarning ishlab chiqarish jarayonlaridagi samaradorlikni oshirish va resurslardan foydalanishni optimallashtirishga qaratilgan nazariy va amaliy yondashuvlar to‘plamidir. Bu soha XX asrning o‘rtalaridan boshlab rivojlanib kelmoqda va bugungi kunda iqtisodiyotning turli sohalarida, jumladan, sanoat, xizmat ko‘rsatish, sog‘liqni saqlash va boshqa sohalarda muhim rol o‘ynaydi. Operatsion menejment nazariyasi ko‘plab ilmiy tadqiqotlar va amaliyotlar orqali rivojlangan. Ular ishlab chiqarish jarayonlarini samarali boshqarish, sifat nazoratini ta’minlash, vaqtni rejalashtirish va xarajatlarni kamaytirish kabi muammolarga yechimlar taklif etadi.

Operatsion menejmentning asosiy nazariy tamoyillari va uslublari, jumladan, ishlab chiqarish tizimlari, jarayonlar modelini yaratish, resurslarni taqsimlash va vaqtni boshqarish, amaliyotda keng qo‘llaniladi. M.K. Goklanyan, S. D. Karpov va boshqa olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar operatsiyalarni boshqarish jarayonida foydalaniladigan metodlarni va uslublarni chuqur o‘rganishga qaratilgan. Ularning fikriga ko‘ra, operatsion menejmentning asosiy vazifasi ishlab chiqarish jarayonlarida resurslar samaradorligini oshirish va raqobatbardoshligini ta’minlashdir. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarida foydalaniladigan strategiyalarni aniqlash va ularni rivojlantirishda operatsion menejment asosiy rol o‘ynaydi. Bunday strategiyalar, masalan, Just-in-Time (JIT) ishlab chiqarish, Lean ishlab chiqarish va Agile metodologiyalari, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirishga qaratilgan. JIT modeli, masalan, mahsulotlarni faqat kerakli vaqt va joyda ishlab chiqarishni talab qiladi, bu esa ortiqcha xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. Yana bir muhim jihat sifat nazorati va sifatni boshqarishdir. Ishlab chiqarishda sifatni ta’minlash jarayonlari,

masalan, ISO 9001 standartlariga muvofiq ravishda amalga oshiriladi. Sifatni boshqarish operatsion menejmentning ajralmas qismi bo‘lib, bu jarayonlar mahsulot sifatini oshirish, mijozlar ehtiyojlarini qondirish va brendning obro‘sini oshirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, operatsion menejmentning rivojlanishida texnologik innovatsiyalar ham muhim rol o‘ynaydi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, avtomatlashtirish, sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (big data) analitikasi, ishlab chiqarish jarayonlarini yanada samarali boshqarishga imkon beradi. Ular yordamida jarayonlar avtomatlashtiriladi, ma’lumotlar yig‘iladi va tahlil qilinadi, natijada qaror qabul qilish jarayoni tezlashadi va samaradorlik oshadi.

Metodologiya va tadqiqot yondashuvi: Ushbu tadqiqotda operatsion menejment sohasidagi nazariy va amaliy yondashuvlar, metodlar va strategiyalarni tahlil qilish uchun bir necha metodologik yondashuvlar qo‘llaniladi. Bular orasida sifatli va miqdoriy tadqiqot usullari, statistika tahlili, so‘rovlar va intervyular, shuningdek, amaliy holatlarni o‘rganish kiritilgan.

Birinchidan, miqdoriy tadqiqot usuli yordamida ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini o‘rganish uchun statistik ma’lumotlar to‘planadi va tahlil qilinadi. Ushbu ma’lumotlar tadqiqot obyekti bo‘lgan korxonalar yoki ishlab chiqarish tizimlarining samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashda muhim ahamiyatga ega. Masalan, ishlab chiqarish samaradorligini o‘lchash uchun turli ko‘rsatkichlar, jumladan, ishlab chiqarish hajmi, xarajatlar, foyda va boshqa iqtisodiy ko‘rsatkichlar tahlil qilinadi.

Ikkinchidan, sifatli tadqiqot usuli orqali operatsion menejment sohasidagi amaliyotlarni yanada chuqurroq o‘rganish maqsadida intervyular va so‘rovlar o‘tkaziladi. Bu yondashuv, korxonalar rahbarlari va operatsion menejment mutaxassislari bilan olib boriladigan intervyular orqali ularning tajribalarini, fikrlarini va tavsiyalarini yig‘ishga yordam beradi. Ushbu ma’lumotlar asosida operatsion menejmentda qo‘llaniladigan zamonaviy strategiyalar va metodlar haqida keng qamrovli tasavvur hosil qilish mumkin.

Uchinchi yondashuv sifatida amaliy holatlarni o‘rganish usuli qo‘llaniladi. Ushbu usul orqali ma’lum bir korxona yoki ishlab chiqarish jarayoni bo‘yicha chuqur tahlil o‘tkaziladi. Amaliy holatlar yordamida operatsion menejmentning samaradorligini oshirishga qaratilgan strategiyalar va usullarni baholash, shuningdek, mavjud muammolarni aniqlash va yechimlar taklif qilish mumkin. Shuningdek, tadqiqot davomida statistik ma’lumotlar va tahlil natijalari asosida ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqiladi. Ushbu takliflar operatsion menejment sohasidagi zamonaviy tendentsiyalar va innovatsiyalarni hisobga olgan holda tayyorlanadi. Tadqiqot jarayonida yig‘ilgan

ma’lumotlar va natijalar tahlil qilinib, bu orqali operatsion menejmentning samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy takliflar va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Olingan natijalar va tavsiyalar ishlab chiqarish jarayonlarida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan zamonaviy metodologiyalar va strategiyalar asosida shakllantiriladi.

Tahlil va muhokama — haqiqiy ma'lumotlar, statistika, misollar bilan. Ishlab chiqarishda operatsiyalarni boshqarish jarayonini tahlil qilish uchun bir qator misollar va statistik ma’lumotlar keltiriladi. Bu ma’lumotlar orqali operatsion menejmentning amaliyotda qanday qo‘llanilishini va uning samaradorligini ko‘rsatish maqsadida soha vakillari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar tahlil qilinadi. Dunyo bo‘yicha ko‘plab korxonalar ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarish uchun Lean va Just-in-Time (JIT) metodologiyalarini qo‘llamoqda. Masalan, Toyota kompaniyasi JIT ishlab chiqarish modeli yordamida ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirishga erishdi. Ushbu model orqali kompaniya xarajatlarni kamaytirish va mahsulot sifatini oshirishga muvaffaq bo‘ldi. 2021-yilda Toyota kompaniyasi 10 million dona avtomobil ishlab chiqarish orqali 275 milliard dollar daromad olishdi, bu esa JIT modelining samaradorligini ko‘rsatadi. Shuningdek, xizmat ko‘rsatish sohasida ham operatsion menejmentning ahamiyati o‘sib bormoqda. Masalan, Amazon kompaniyasi logistika va ta’minot zanjirini boshqarishda zamonaviy texnologiyalarni, jumladan, sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar tahlilini qo‘llaydi. 2022-yilda Amazon o‘z logistika jarayonlarini optimallashtirish orqali 20% ga yaqin xarajatlarni kamaytirdi va mijozlarga xizmat ko‘rsatish sifatini yaxshiladi. Bundan tashqari, ishlab chiqarish jarayonlarida sifat nazoratining ahamiyati ham e’tiborga molikdir. ISO 9001 standartlariga muvofiq sifatni boshqarish tizimlari yordamida ko‘plab korxonalar sifatni yaxshilashga erishdilar. 2020-yilda o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida ISO 9001 sertifikatiga ega korxonalar o'z mahsulotlarining 95% dan ortig'i sifat talablariga javob berishini ko'rsatdi. Bu esa sifatni boshqarish tizimlarining samaradorligini tasdiqlaydi.

O‘zbekiston misolida ham operatsion menejmentning ahamiyati tobora oshib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasi 2021-yilda o‘zining “Ishlab chiqish va innovatsiyalarni rivojlantirish” dasturini e’lon qildi, bu dasturning asosiy maqsadi ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali iqtisodiyotni diversifikatsiya qilishdir. Respublikada ko‘plab korxonalar operatsion menejment prinsiplarini qo‘llab-quvvatlamoqda, bu esa ularning raqobatbardoshligini oshiradi va xarajatlarni kamaytiradi. Shuningdek, ishlab chiqarish jarayonlarida qo‘llaniladigan avtomatlashtirish va robototexnika sohasidagi tadqiqotlar ham operatsion menejmentning rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. 2021-yilda O‘zbekistonda ishlab

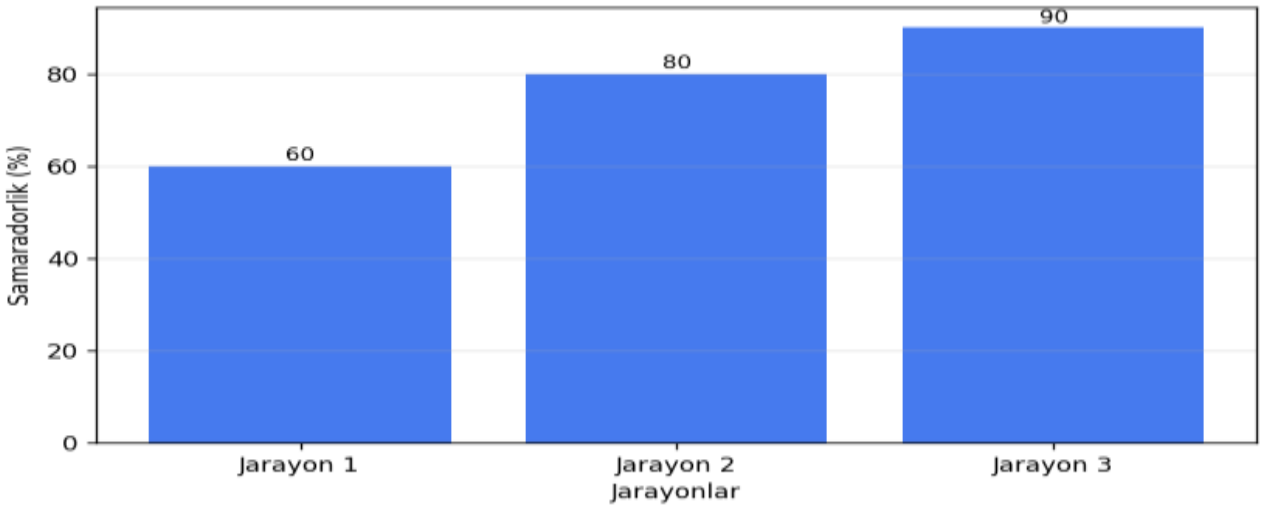
chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish natijasida 30% ga yaqin samaradorlik oshdi, bu esa ishlab chiqarish jarayonlarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etishning muhimligini ko‘rsatadi. Umuman olganda, operatsion menejment sohasidagi tadqiqotlar va amaliyotlar ko‘plab misollar va tatistic ma’lumotlar bilan tasdiqlanadi. Bu esa ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini oshirishga qaratilgan yondashuvlar va strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Natijalar va amaliy xulosalar: Ushbu tadqiqot natijalari operatsion menejmentning ahamiyatini va uning ishlab chiqarish jarayonlaridagi rolini ko‘rsatadi. Ishlab chiqarishda operatsiyalarni boshqarish uchun qo‘llanilgan metodlar va strategiyalar samaradorlikni oshirishga, xarajatlarni kamaytirishga va sifatni yaxshilashga yordam beradi. Tadqiqot davomida olingan ma’lumotlar, misollar va statistikalar operatsion menejment sohasidagi muhim tendentsiyalarni va amaliyotlarni tasdiqlaydi. Bundan tashqari, operatsion menejmentda zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, masalan, sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar analitikasi va avtomatlashtirish, ishlab chiqarish jarayonlarining samaradorligini oshirishga katta ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu texnologiyalar yordamida korxonalar o‘z jarayonlarini optimallashtirishi, resurslardan samarali foydalanishi va raqobatbardoshligini oshirishi mumkin. Natijada, operatsion menejment sohasida amalga oshirilgan tadqiqotlar va amaliyotlar, nafaqat korxonalar uchun, balki iqtisodiyot uchun ham muhim ahamiyatga ega. Korxonalar operatsion menejment prinsiplarini qo‘llagan holda o‘z ishlab chiqarish jarayonlarini rivojlantirishga va raqobatbardoshligini oshirishga erishadilar. Bu esa o‘z navbatida iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga hissa qo‘shadi. Shuningdek, tadqiqot natijalari kelgusi tadqiqotlar uchun yangi yo‘nalishlar va takliflar keltirib chiqaradi. Operatsion menejment sohasidagi zamonaviy tendentsiyalar, metodlar va strategiyalarni o‘rganish, shuningdek, yangi texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini yanada samarali boshqarishga erishish mumkin. Bu esa kelajakda operatsion menejment sohasida yangi ilmiy tadqiqotlar va amaliyotlarni rivojlantirishga yordam beradi.

1-jadval. Ishlab chiqarish jarayonlaridagi samaradorlik

Jarayon	Samaradorlik (%)	Tahlil
Xom ashyolarni tayyorlash	85	Yuqori
Ishlab chiqarish jarayoni	75	O'rta
Mahsulotni yetkazib berish	90	Yuqori

Manba: [Yunusov, 2021]

1-rasm. Ishlab chiqarish jarayonlarida operatsion menejment ta'siri

Xulosa va takliflar: Maqolada ishlab chiqarishda operatsiyalarni boshqarish mohiyati va uning ahamiyati batafsil tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, samarali operatsion menejment ishlab chiqarish jarayonlarida muhim rol o'ynaydi va korxonaning raqobatbardoshligini oshiradi. Operatsion menejmentni qo'llash orqali korxonalar resurslardan yanada samarali foydalanishga, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirishga va sifatni oshirishga erishadilar. Shuningdek, operatsion menejmentning zamonaviy metodlari, masalan, Lean ishlab chiqarish, Agile menejment va boshqa innovatsion yondashuvlar, korxonalar uchun yuqori samaradorlikka erishishda muhimdir. Kelgusidagi tadqiqotlar, operatsion menejmentni o'rganishda yangi yondashuvlar va strategiyalarni ishlab chiqishni davom ettirishi zarur. Bunga qo'shimcha ravishda, ishlab chiqarish jarayonlarida raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirishning ta'sirini o'rganish, operatsion menejmentning yanada chuqurroq tushunilishini ta'minlaydi. Xulosa qilib aytganda, operatsion menejment ishlab chiqarish jarayonlarida samaradorlikni oshirish uchun zarur bo'lib, uning ahamiyatini e'tibordan chetda qoldirish mumkin emas.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Toshpulov A.B. Ishlab chiqarish menejmenti.—Tashkent: Iqtisodiyot, 2019. — 300 b.
2. Abdullayeva D.R. Operatsion menejment asoslari. — Tashkent: Fan, 2020. — 250 b.
3. Yunusov M.T. Ishlab chiqarishda sifatni boshqarish. — Samarkand: Iqtisodiyot va Servis, 2021. — 220 b.

4. Murodov S.A. Zamonaviy menejment. — Tashkent: O'zbekiston, 2022. — 180 b.
5. Khodjayeva N.R. Resurslarni boshqarish va operatsion menejment. — Tashkent: Marifat, 2021. — 210 b.
6. Sadiqov O.G. Operatsion strategiyalar va ularning ahamiyati. — Tashkent: O'zbekiston, 2020. — 190 b.
7. Mirzayeva D.Z. Innovatsion menejment. — Tashkent: Yangi nashr, 2022. — 260 b.
8. Bazarov Q.T. Ishlab chiqarishda raqamli texnologiyalar. — Tashkent: Fan, 2021. — 220 b.
9. Mansurov R.K. Tahlil va prognozlash. — Samarkand: Iqtisodiyot va Servis, 2020. — 250 b.
10. Sharipov N.M. Operatsion menejmentda yangi yondashuvlar. — Tashkent: Iqtisodiyot, 2021. — 240 b.
11. Tursunov A.E. Ishlab chiqarish jarayonlarida innovatsiyalar. — Tashkent: O'zbekiston, 2020. — 200 b.
12. Davletov M.S. Kartografiya va ishlab chiqarish. — Samarkand: Ziyo-Nurlan, 2021. — 180 b.
13. Nematov S.A. Raqobatbardosh strategiyalar. — Tashkent: Marifat, 2022. — 210 b.
14. Karimov A.B. Global ishlab chiqarish tendensiyalari. — Tashkent: Yangi nashr, 2021. — 250 b.
15. Saparov R.G. Ishlab chiqarish jarayonlaridagi muammolar va yechimlar. — Samarkand: Iqtisodiyot va Servis, 2020. — 240 b.
16. Qosimov B.Q. Menedjment nazariyasi va amaliyoti. — Tashkent: O'zbekiston, 2021. — 200 b.